

Book Reviews

การจัดการสารสนเทศดิจิทัล: ห้องสมุดดิจิทัล

Digital Information Management: Digital Library

ชุมจิตต์ แซ่ฉั่น. (2559).

นาซิบะห์ ดาตุ^{1,*}, ซิตีฟารห์ โดดนะ² และ จันทรา มัสแหละ³

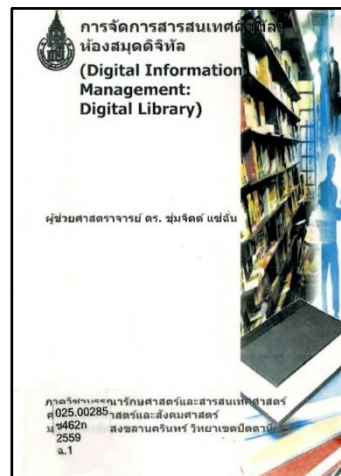
Nasibah Datu^{1,*}, Sitifarah Dodana², Jantra Matsalae³

¹ สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; Department of Information Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University; email: 6520210277@psu.ac.th

² สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; Department of Information Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University; email: 6520210002@psu.ac.th

³ สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; Department of Information Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University; email: 6520210001@psu.ac.th

* Corresponding author email: 6520210277@psu.ac.th

หนังสือเรื่อง “การจัดการสารสนเทศดิจิทัล: ห้องสมุดดิจิทัล” เป็นผลงานเขียนของ ชุมจิตต์ แซ่ฉั่น ผู้เชี่ยวชาญด้านภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 โดยสำนักพิมพ์ฝ่ายเทคโนโลยี สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี หนังสือเล่มนี้นำเสนอมุมมองใหม่ที่นำเสนอเกี่ยวกับห้องสมุดดิจิทัลในยุคสารสนเทศ ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 บท มีจำนวน 123 หน้า สามารถสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

บทที่ 1 ห้องสมุดดิจิทัลในยุคสารสนเทศ บทนี้เน้นที่ความเป็นมาของห้องสมุดดิจิทัล ปรัชญาและปณิธานของห้องสมุดดิจิทัล รวมถึงความหมายและรูปแบบของห้องสมุดดิจิทัล ความเป็นมาของสมุดดิจิทัล มีการพัฒนาระบบห้องสมุดโดยใช้บัตรเจาะรู และเกิดแนวคิด “ห้องสมุดของอนาคต” ที่เน้นการใช้คอมพิวเตอร์อย่างเต็มรูปแบบในทศวรรษที่ 1970 เริ่มมีการพูดถึง “ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์” ซึ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรสารสนเทศ ต่อมาจึงมีการใช้คำว่า “ห้องสมุดดิจิทัล” ซึ่งเน้นการจัดการและให้บริการสารสนเทศในรูปแบบดิจิทัล เช่น ข้อความ ภาพ เสียง และวิดีโอ เป็นการผสมผสานการเชื่อมโยงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกันผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ทำให้ผู้ใช้รู้สึกเหมือนกำลังใช้งานห้องสมุดจริงอยู่ต่อไปจะเป็นการกล่าวถึงปรัชญาและปณิธานของห้องสมุดดิจิทัล ห้องสมุดจะเปลี่ยนจากรูปแบบดั้งเดิมเป็นดิจิทัล แต่ปรัชญาในการให้บริการผู้ใช้อย่างคงเหมือนเดิม โดยอิงหลักการของ Ranganathan ที่ว่าห้องสมุดมีไว้เพื่อการใช้งาน และทุกคนมีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูล สำหรับยุคดิจิทัล มีการปรับปรุงหลักการเหล่านี้ให้เหมาะสมมากขึ้น เช่น เน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการบริการ และการปกป้องสิทธิ์ในการเข้าถึงข้อมูลอย่างอิสระความหมายของห้องสมุดดิจิทัลนั้นหลากหลาย แต่โดยรวมแล้วหมายถึงการจัดการและ

ให้บริการทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบดิจิทัล เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงและใช้งานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ความหมายของห้องสมุดดิจิทัลกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการดูแลทรัพยากรสารสนเทศ รวมถึงการ บริการต่าง ๆ ในขณะ ที่สารสนเทศถูกจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัลให้สามารถเข้าถึงบนเครือข่าย ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 แนวคิด ดังนี้

แนวคิดที่ 1 ในมุมมองของการวิจัย ห้องสมุดดิจิทัล หมายถึง การรวบรวมและจัดระบบเนื้อหาตามความต้องการ ของกลุ่มผู้ใช้ และในนามของชุมชนผู้ใช้

แนวคิดที่ 2 ในมุมมองของผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด ห้องสมุดดิจิทัล หมายถึง สถาบันหรือหน่วยงานซึ่งจัดบริการ สารสนเทศในรูปแบบดิจิทัล เห็นได้ว่าห้องสมุดดิจิทัลเป็นแหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการจัดการโดยองค์กรหรือ หน่วยงาน และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นผู้รับผิดชอบ

นอกจากนี้ได้กล่าวถึงห้องสมุดแบบลูกผสม (Hybrid library) คือ ห้องสมุดที่ผสมผสานการให้บริการทั้งรูปแบบ ดั้งเดิม (เช่น หนังสือ วารสาร) และรูปแบบดิจิทัล (เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูลออนไลน์) เข้าด้วยกัน เพื่อ ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ที่หลากหลาย และเหตุผลที่ต้องเป็นห้องสมุดดิจิทัล เพราะห้องสมุดดิจิทัลช่วย ปรับปรุงการบริการของห้องสมุด เนื่องจากการค้นคว้าและการสืบค้นสารสนเทศในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์จะสามารถ ทำได้เร็วกว่า มีการเข้าถึงที่มีประสิทธิภาพมากกว่า และมีทางเลือกที่หลากหลายกว่า

บทที่ 2 เทคโนโลยีในห้องสมุดดิจิทัล บทนี้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ใช้ในห้องสมุดดิจิทัล เช่น เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีเว็บ การแปลงข้อมูลหรือเอกสารเป็นดิจิทัล เทคโนโลยีการบีบอัดและรักษา ความปลอดภัยข้อมูล รวมถึงการพัฒนาระบบห้องสมุดดิจิทัล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของ ห้องสมุดในยุคปัจจุบันที่นำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เช่น ระบบฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์ ที่ใช้ในการจัดเก็บและบริหาร จัดการข้อมูลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เราจะเห็นว่าห้องสมุดและหน่วยงานสารสนเทศได้นำเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ และสารสนเทศที่มีการพัฒนาขึ้นมาใช้ในการจัดการบริการสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเทคโนโลยีที่ใช้ในการแปลง ข้อมูลหรือเอกสารเป็นดิจิทัล (Digitization) ด้วยเทคโนโลยีที่ใช้ในการแปลงข้อมูลหรือเอกสาร เช่น เครื่องสแกน เอกสาร กล้องถ่ายภาพ และกล้องวิดีโอ เป็นต้น โดยเป้าหมายของห้องสมุดดิจิทัล คือ การรวบรวมแฟ้มอิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อที่ทำต่าง ๆ และจัดหมวดหมู่ให้ง่ายต่อการค้นหาและการนำไปใช้งาน ดังนั้น ห้องสมุดดิจิทัลจึงประกอบด้วย 1) ห้องสมุดดิจิทัลเป็นการรวบรวมการให้บริการต่าง ๆ เกี่ยวกับข้อมูลสารสนเทศในรูปแบบแฟ้มอิเล็กทรอนิกส์ 2) สถาปัตยกรรมเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในห้องสมุดดิจิทัล 3) ห้องสมุดดิจิทัลจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องมีเครือข่าย คอมพิวเตอร์ ฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์

บทที่ 3 ทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดดิจิทัล บทนี้เน้นที่ทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบดิจิทัล แหล่งข้อมูล ดิจิทัล และประเภทของทรัพยากรสารสนเทศ เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ บทความวิชาการที่เข้าถึงได้ออนไลน์ สำนักพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ และแหล่งบริการทรัพยากรสารสนเทศแบบเปิดบนอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติงานห้องสมุด ได้กล่าวว่า ทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดดิจิทัลไม่ต่างจากห้องสมุดอื่น ๆ กล่าวคือ บรรณารักษ์เป็นผู้จัดหา ทรัพยากรสารสนเทศทั้งในด้านรูปแบบ ตลอดจนการดูแลรักษาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ฉะนั้นการ คัดเลือกและการจัดหาวัสดุทรัพยากรสารสนเทศสำหรับห้องสมุดดิจิทัลนั้น จึงต้องมีกระบวนการไตร่ตรองที่ต้องให้ ความสำคัญมาก เนื่องจากมีความเกี่ยวพันถึงความสมดุลระหว่างความต้องการของผู้ใช้บริการ และงบประมาณที่ จำกัดของห้องสมุด

บทที่ 4 การจัดระบบและการทำรายการสารสนเทศดิจิทัล ห้องสมุดแบบดั้งเดิมได้จัดให้มีการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์ และโสตทัศนวัสดุต่าง ๆ โดยจัดระบบหลายแบบแผน เช่น ระบบทศนิยมดิวอี้ ระบบห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน และสร้างเครื่องมือสืบค้นที่เราเรียกว่า “บัตรรายการ” ซึ่งต่อมาได้พัฒนาโดยนำเทคโนโลยีมาใช้เรียกว่า “เครื่องสืบค้นแบบออนไลน์ หรือ OPAC” ด้วยการลงรายละเอียดทางบรรณานุกรมตามมาตรฐานเมทาตาทา (Dublin Core Metadata) เพื่อจัดระบบสารสนเทศที่มีอยู่มากมายให้เป็นระเบียบ และสะดวกในการสืบค้น

บทที่ 5 บรรณารักษ์และการบริการสารสนเทศดิจิทัล หน้าที่ของห้องสมุดแบบดั้งเดิมคือการรวบรวม จัดเก็บ และจัดบริการให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเปลี่ยนแปลงการบริการห้องสมุดให้สามารถให้บริการในรูปแบบออนไลน์โดยไม่ต้องเดินทางเข้ามาใช้บริการที่ห้องสมุด นอกจากนี้ยังกล่าวถึงทักษะและความรู้ใหม่สำหรับบรรณารักษ์ในยุคดิจิทัล เพื่อให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

บทที่ 6 การดูแลและสงวนรักษาสารสนเทศดิจิทัล บทนี้ครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสงวนรักษาสารสนเทศดิจิทัล วิธีการสงวนรักษาสารสนเทศดิจิทัล ข้อพึงพิจารณาในการสงวนรักษาแบบดิจิทัล และการจัดการสารสนเทศเพื่อไม่ให้ผิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย โดยคำนึงถึงประเด็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการห้องสมุดดิจิทัล และได้รับอนุญาตจากเจ้าของงานผู้ที่มีสิทธิในด้านกฎหมาย

บทที่ 7 ความยั่งยืน ดังที่กล่าวมาแล้วในบทก่อน ๆ ว่าการพัฒนาห้องสมุดแบบดั้งเดิมไปเป็นห้องสมุดดิจิทัลมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อตอบสนองการเรียนรู้ในยุคความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนทั้งในด้านการจัดการสารสนเทศ และการพัฒนาบรรณารักษ์ให้มีความเชี่ยวชาญในการจัดการห้องสมุดดิจิทัล ทั้งนี้การพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลแบบยั่งยืน สามารถพิจารณาใน 3 ด้าน คือ ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนี้ 1) ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ เป็นความยั่งยืนทางการเงินเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักในการดำเนินงานห้องสมุด และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง 2) ความยั่งยืนด้านสังคม คือ การเก็บรักษาข้อมูลที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ กับเป็นฐานการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน และ 3) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยการใช้เทคโนโลยีอย่างประหยัด คุ่มค่า และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีและการสื่อสารทำให้เกิดการปล่อยสาร GHG ซึ่งทำให้เกิดภาวะเรือนกระจกที่เป็นสาเหตุทำให้โลกร้อน แนวทางการดูแลสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โครงการไอทีสีเขียว (Green IT) และเทคโนโลยีคลาวด์คอมพิวติ้ง (Cloud computing)

หนังสือ “การจัดการสารสนเทศดิจิทัล: ห้องสมุดดิจิทัล” ได้นำเสนอข้อมูลที่ครอบคลุมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของห้องสมุดในยุคดิจิทัล ตั้งแต่การทำความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานไปจนถึงการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และการเตรียมพร้อมสำหรับบรรณารักษ์ในยุคใหม่ รวมถึงการรักษาความยั่งยืนของห้องสมุดดิจิทัล หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์อย่างมากสำหรับผู้ทำงานในสายงานห้องสมุดและสารสนเทศ ตลอดจนผู้ที่สนใจในอนาคตของห้องสมุดและการจัดการข้อมูลดิจิทัลในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ชุมจิตต์ แซ่ฉั่น. (2559). **การจัดการสารสนเทศดิจิทัล : ห้องสมุดดิจิทัล**. ปัตตานี: ฝ่ายเทคโนโลยีและนวัตกรรม
การเรียนรู้ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.